

Integraciones diferenciadas: migraciones en Cataluña, Galicia y Andalucía

Autors: Carlota Solé, Antonio Izquierdo (coords.); Amado Alarcón, Rosalina Alcalde, G. Álvarez, Jordi Garreta, Estrella Gualda, Carmen Lamela, Diego López de Lera, Kàtia Lurbe, Antoni Morell, Laura Oso, Sònia Parella, Josep Pont, Natàlia Ribas, M. Ruiz, Sarai Samper, Graciela Sarrible i Eduardo Terrén.

Resum executiu elaborat per Rosalina Alcalde

Resum executiu

Aquesta recerca neix inicialment com a fruit de la col·laboració entre dos grups de recerca, el dirigit per la catedràtica Carlota Solé, GEDIME, pertanyent al Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona, i el dirigit pel catedràtic Antonio Izquierdo, de la Universitat de la Corunya. El projecte inicial va estar finançat pel Ministeri de Ciència i Tecnologia (Projecte PB 1998-0909) i es va iniciar l'any 1998, amb una durada de tres anys. En una segona fase, es va incorporar a la recerca l'aportació de la recerca d'Estrella Gualda, circumscrita a Andalusia. Aquesta va disposar del finançament de la Diputació Provincial de Huelva, Àrea de Desenvolupament Local. La coordinació del tres equips d'investigadors (Catalunya-Galícia-Andalusia) va estar subvencionada gràcies al finançament de Xarxes Temàtiques (XT 2003) de la Generalitat de Catalunya.

Objectius

La recerca té com a objectiu general analitzar si la tradició històrica migratòria, el context socioeconòmic i les reivindicacions identitàries culturals i polítiques en diferents comunitats autònomes espanyoles, com són ara Catalunya, Galícia i Andalusia, influeixen a l'hora de generar una capacitat integradora comuna, o contràriament, contribueixen a generar processos d'integració sociocultural diferenciats.

Amb relació als objectius més específics, aquests són:

1. Analitzar, comparativament, tres regions espanyoles (Catalunya, Galícia i Andalusia) amb tradicions i moviments migratoris diferenciats fent un diagnòstic de la immigració en els diferents territoris.
2. Elaborar un marc conceptual i teòric sobre l'estudi dels moviments migratoris, i la seva instal·lació i acomodació als punts de destinació.
3. Examinar sectorialment les diverses situacions dels immigrants interiors i exteriors.
4. Analitzar les diferents modalitats dels processos d'integració sociocultural dels immigrants a les regions de Catalunya, Galícia i Andalusia, considerant tres eixos de la integració sociocultural: l'eix sociodemogràfic, l'eix estructural i l'eix cultural i identitàri.

Metodologia

La recerca ha bastat el seu mètode d'estudi en el discerniment de similituds i divergències de la integració sociocultural dels immigrants en les tres comunitats autònomes triades: Catalunya, Galícia i Andalusia. Per això pren com a marc teòric i conceptual la definició d'integració sociocultural elaborada pel Grup d'Estudis d'Immigració i Minories Ètniques que diferencia tres dimensions: la integració socioestructural, la integració jurídica i la integració cultural i identitària.

Per a l'obtenció de les dades de cadascun dels capítols del llibre, cada investigador ha procedit a seleccionar la tècnica d'investigació considerada més acord amb els seus objectius particulars d'estudi. Això explica la varietat de tècniques utilitzades, que van des de l'explotació de les estadístiques oficials sobre població estrangera, passant per l'anàlisi documental de la producció científica sobre el fenomen a Espanya, com també la utilització de metodologies més qualitatives, com ara les entrevistes, els grups focals i l'estudi de cas. D'aquesta manera, tant els capítols que presenten la dimensió sociodemogràfica dels escenaris actuals d'immigració de Catalunya, Galícia i Andalusia, com l'estudi d'Izquierdo sobre immigració irregular, es basen en l'anàlisi de la informació estadística oferta per una diversitat de fonts oficials.

Per la seva part, els capítols de Parella, Pont i Samper basen les seves reflexions en l'anàlisi d'una diversitat d'estudis secundaris sobre els seus interessos d'investigació respectius; mentre que els capítols de Morel i Lurbe fonamenten la seva argumentació en l'anàlisi crític de documents institucionals sobre polítiques socials en matèria d'immigració. Lurbe complementa l'anàlisi amb entrevistes semidirigides a experts del camp de la salut i minories ètniques.

D'altra banda, el capítol de Sarribe se centra en l'anàlisi de les memòries d'activitats de les associacions motiu del seu estudi.

Els capítols que versen sobre Andalusia procedeixen de l'*Estudio sobre la Exclusión Social en la provincia de Huelva*, coordinat per Gualda. Es basen en fonts secundàries i fonts primàries: a) entrevistes a experts, professionals i agents socials de Huelva i província, coneixedors dels processos d'inserció social i laboral dels immigrants, i b) set grups de discussió amb immigrants de diferents perfils de nacionalitat, zones geogràfiques de residència a Huelva, gènere i ocupació. La informació sobre les associacions a Andalusia s'han obtingut a partir d'entrevistes fetes a institucions públiques i ONG i diversos tipus d'associacions.

Igualment, per a l'elaboració de l'estudi de López, Lamela i Oso, es van utilitzar una varietat de tècniques de recollida de dades: fonts secundàries (estadístiques oficials, material periodístic i acadèmic sobre el fenomen migratori a Galícia) i dos grups de discussió integrats per immigrants procedents de països tradicionals d'emigració gallega.

Per la seva banda, el capítol d'Álvarez Silvar es basa en un estudi de cas dut a terme segons el mètode biogràfic, mentre que el d'Oso sobre dones dedicades a la prostitució a Galícia se sustenta en dades qualitatives obtingudes de la realització de 45 entrevistes en profunditat. El capítol de Ribas y Fernández és, per la seva part, el resultat de dos estudis fets de manera paral·lela, basats en tècniques qualitatives com ara les entrevistes.

Finalment, al capítol de Garreta, Terrén i Alcalde s'ha combinat l'explotació de diferents dades. D'una banda, la de dades secundàries sobre l'alumnat d'origen estranger a Galícia i Catalunya. Pel que fa a les fonts primàries, s'ha treballat amb les pertanyents a l'estudi fet a Galícia sobre l'anàlisi de discurs del professorat i la realització de sociogrames per analitzar les interaccions dels alumnes a dins de l'aula. A Catalunya, es van combinar les enquestes amb l'observació participant a l'aula.

Resultats

Els resultats principals de la recerca s'articulen sobre la base de tres dimensions del concepte d'integració sociocultural: l'eix sociodemogràfic, l'eix estructural i l'eix cultural i identitari.

Pel que fa a l'**eix sociodemogràfic**, la recerca posa de relleu tres escenaris d'immigració, cadascun corresponent a les comunitats de Catalunya, Galícia i Andalusia. D'aquesta manera, s'analitza com les diferents trajectòries que van registrar les històries migratòries de les tres comunitats al llarg del segle xx han tingut efectes divergents en les dinàmiques demogràfiques de les seves poblacions. Es conclou que l'aportació del fet migratori internacional constitueix en aquestes tres comunitats el factor decisiu del seu creixement poblacional recent, que evita una major pèrdua demogràfica a Galícia i que manté el creixement positiu de la població a Catalunya i Andalusia. Una constatació fonamental és la del fet que el rejuveniment de la població de l'estructura d'edats que origina l'aportació de la migració està contribuint, encara que moderadament, a la recuperació de la natalitat. D'acord amb les característiques de la composició per edat i sexe dels corrents immigratoris, es preveu que les futures reagrupacions familiars tindran més efecte a Catalunya que respecte d'Andalusia i Galícia. De fet, Lamela, Oso i López de Lera posen l'èmfasi en la vocació de permanència de la població immigrada, sostinguda pel desig de qualitat de vida en el present i no tan sols per al futur.

Referent als principals resultats relacionats amb l'eix estructural, aquest se centra en la incorporació dels immigrants a l'estructura econòmica i en la dimensió jurídicopolítica de la immigració estrangera.

S'identifiquen tres factors explicatius de la situació laboral dels immigrants a les tres comunitats d'estudi: a) la segmentació del mercat laboral; b) el context institucional, això és, governs i mar juridicolegal, com a principals modeladors de l'estatus sociolaboral dels immigrants i de les seves capacitats de participació política i social, alhora que modelen també el context econòmic i laboral, i c) en el cas de les dones immigrants, la demanda de serveis domèstics en un context de societat patriarcal.

En primer lloc, s'assenyala que la precarització i segmentació constitueixen els dos processos principals que structuren el mercat laboral a Espanya. Aquesta situació respon, al mateix temps, als quatre factors següents: a) la implantació dels models productius d'acumulació basat en la flexibilitat laboral; b) la preeminència del sector terciari; c) l'augment del nivell educatiu de la població activa, que acompanya majors aspiracions sociolaborals, i d) la incapacitat de generar un nivell de feina adequat al creixement de la població en edat activa. S'assenyala que l'augment de la informalitat al mercat de treball, característica de l'Europa del Sud, es manté, en part, a causa de la situació d'irregularitat en la qual es troben un gran nombre de persones immigrades. És, per tant, en aquest context de segregació i precarietat laboral on es produeix la discriminació laboral dels treballadors i treballadores immigrants, que ocupen els estrats més baixos de l'estructura del mercat laboral. És el que es coneix com *etnoestratificació* del mercat laboral.

En segon lloc, i amb relació al context institucional de recepció de la migració laboral, es reconeix que els governs i el marc juridicolegal són els modeladors principals del context en la mesura que organitzen les oportunitats vitals dels immigrants. Pel que fa a aquest punt, és paradigmàtica la definició de la regularitat administrativa per part del marc legislatiu espanyol, cenyit a la participació contínua de l'estranger en el mercat de treball formal i que atorga l'accés a la major part dels drets socials de l'estat del benestar espanyol. D'acord amb Oso, la noció de cercle de la irregularitat remet a la idea que en la vulnerabilitat social, econòmica i política a què se sotmet els immigrants amb la irregularitat, o el constant risc de caure en aquesta situació, hi intervenen diferents institucions i actors socials. Així mateix, en la investigació es reconeix que aquest marc institucional fixa l'àmbit de circulació dels immigrants, restringint l'accés a certes ocupacions al mercat laboral, bé sigui recurrent a la «situació nacional de treball», bé sigui a través dels contingents.

Respecte a l'accés d'aquests col·lectius als recursos de l'estat del benestar, es constata com aquest es veu limitat per l'accés a la ciutadania plena, definida a Espanya en termes de nacionalitat. Els exemples analitzats a la recerca tenen a veure amb l'accés a l'educació i a la sanitat.

Per últim, amb relació als resultats sobre l'anàlisi de l'eix cultural identitari, aquests s'articulen al voltant de la qüestió de la gestió de la diversitat, el suport social de les xarxes migratòries i la participació de la població immigrada a l'espai públic.

La manera en què les diferències ètniques es gestionen en les tres comunitats estudiades es deixa veure en l'anàlisi dut a terme dels serveis per a immigrants i minories ètniques que s'hi ofereixen, considerant el grau d'especificitat o generalitat de l'assistència i els recursos de benestar social.

Però per altra banda, la integració sociocultural a la societat d'instal·lació implica l'adquisició d'un coneixement bàsic de la/les llengua/gües pròpia/es o oficial/s en el territori com a mecanisme per facilitar la comunicació i aconseguir un major intercanvi amb la població autòctona. En el cas de Catalunya, es constata la necessitat de conèixer mínimament el català per raons laborals en la mesura que ofereix més probabilitats de trobar i canviar de feina, i per raons de convivència, atès que facilita les possibilitats d'interacció amb la població autòctona i de familiaritzar-se amb l'estil de vida de l'entorn.

Així mateix, per als col·lectius d'immigrants que s'estableixen a les tres comunitats autònomes estudiades s'ha estudiat com les xarxes migratòries ofereixen un considerable suport social durant el procés d'ubicació i instal·lació al nou entorn social.

Per últim, també amb referència a la participació social del immigrants extracomunitaris, a la recerca es descriu el divers panorama de l'associacionisme vinculat al fenomen immigratori, en què es distingeixen diferents tipologies d'associacions i organitzacions en les diferents comunitats autònomes.